

הישגי מבצע "מגן צפוני" במלאת חודש לתחילתו

אורנה מזרחי

כחודש לאחר תחילתו של מבצע "מגן צפוני", ישראל יכולה לציין הישג מבצעי מודיעיני-טכנולוגי בהתמודדות עם איום המנהרות החודרות לשטחה הריבוני, שנחפרו על ידי חיזבאללה בגבול עם לבנון. זאת, מעצם חשיפתן והשמדתן, תוך מניעת חיכוך והסלמה, ואף בחיזוק ההרתעה מול חיזבאללה לטווח הארוך במידת מה. ואולם, במערכה המדינית הנלווית למבצע מאזן ההישגים מעורב: ישראל זוכה אמנם לתמיכה בפעילותה נוכח הצורך להגן על עצמה, אך לא השכילה לתרגם תמיכה זאת לקידום יעדיה האסטרטגים מול הזירה הלבנונית, ובראשם קידום ההכרה הבינלאומית בחיזבאללה כארגון טרור, ההולך ומחזק את שליטתו על לבנון, וכנגזרת מכך, הרחבת התמיכה הבינלאומית בתפיסה הישראלית בדבר אחריותה של המדינה הלבנונית למעשיו של הארגון.

על אף ההתלבטויות במערכת הישראלית ערב מבצע "מגן צפוני" אשר לדחיפות מימושו ולאופיו (הצבאי או ההנדסי) של המבצע, במאזן הרווח וההפסד לישראל כחודש לאחר תחילתו (4 בדצמבר) ניתן בהחלט לסמן שורה של הישגים לישראל עד כה, ובעיקר במישור הצבאי. חשיפת המנהרות (עד כה חמש במספר) והשמדתן שמטה מידי חיזבאללה כלי חשוב וטרפדה את תכניתו להפתיע באמצעותן את ישראל במהלך קרקעי בצפון שיכלול גם חדירה לישובים, בנוסף לירי טילים על העורף הישראלי. גם בתרחיש שלפיו יחליט הארגון לא לוותר לחלוטין על המנהרות ההתקפיות, הרי שישראל שיבשה את תכניתו החשאית, שהושקע בה מאמץ רב, הן בחפירתן והן בגיבוש התוכניות המבצעיות לקראת המערכה הבאה מול ישראל. אם תכניתו של חיזבאללה הייתה מצליחה, היה זה אמנם אירוע בעל השפעה חלקית על המערכה, אך למרות זאת צה"ל היה נדרש להשקיע משאבים מול אתגר זה והייתה לכך השפעה תודעתית, כשחיזבאללה מנכס לעצמו "תמונת ניצחון" כבר בראשית המלחמה.

מעבר להפגנת העוצמה הצבאית-המבצעית והטכנולוגית של צה"ל, ראוי לציין גם את ההישג המודיעיני: צה"ל הוכיח שוב את עליונותו המודיעינית מעצם גילוי המנהרות והמעקב החשאי אחר חפירתן במשך מספר שנים; אם חיזבאללה תכנן להפתיע את ישראל, הרי שנראה כי הופתע בעצמו מהמהלך הישראלי.

הפגנת היכולות המודיעיניות והמבצעיות של צה"ל במבצע זה מחזקת גם במידת מה את ההרתעה הישראלית, שקיומה קיבל ביטוי ב"שתיקה הרועמת" מצד חיזבאללה בחודש האחרון, והיעדר תגובה משמעותית מצד אנשיו והנהגתו, לא בהתבטאויות פומביות ולא בפעילות בשטח, למעט מאמץ מוגבל להפגנת נוכחות אנשיו מעבר לגבול. זאת, ללא כל הפרעה משמעותית לפעילותו של צה"ל, למרות ההשלכות בצד השני (הדף הפיצוצים ושטף הבטון הנוזלי שהוזרם ופרץ בצד הלבנוני). הסבר אפשרי לתגובתו המאופקת של חיזבאללה הוא הקפדת צה"ל לפעול בתחום ישראל. אך מאפייני תגובה אלה מחזקים גם את ההערכה בדבר חוסר עניינו של חיזבאללה - כמו

גם של ישראל - בעימות בעיתוי הנוכחי. נראה, כי תרמה לכך גם המעטפת ההסברית-תודעתית למבצע מצד ישראל, שהציגה תמונה ברורה ביחס למטרתו ולפעילות של צה"ל, כולל עדכון ליוניפיי"ל ובאמצעותו לצבא לבנון, ובכך צמצמה את האפשרות לחכוך צבאי, למיסקלקולציה ולהסלמה.

חשוב עם זאת להזכיר, כי בעינו נותר האיום המרכזי מצד חזבאללה על יעדים אסטרטגיים והעורף הישראלי. אין בהישג מול המנהרות ההתקפיות כדי להשפיע על המשך בניין עיקר הכוח של חזבאללה, אשר יתמיד במאמציו, בסיוע איראן, להצטייד בנשק אסטרטגי ולדייק את יכולת הפגיעה של מערך הטילים שברשותו. כמו כן, העיסוק של צה"ל במנהרות יאריך עוד זמן וישראל תידרש להשקיע משאבים בסיכולו של אמצעי זה גם באופן שוטף בהמשך, במקביל לפעילות מול מנהרות חמאס בדרום.

במערכה המדינית הנלווית למבצע מאזן ההישגים מעורב. בצד החיובי ישראל זוכה להבנה רחבה בזירה הבינלאומית בדבר חיוניות המבצע נוכח האיום החמור שהוא מציב בפני האוכלוסייה הישראלית בצפון, ולאור העובדה שמדובר במנהרות החודרות לשטח ישראל וחפירתן מהווה פגיעה בריבונותה. כך, צה"ל יכול להמשיך בפעילותו בצפון ללא מגבלות מדיניות. עם זאת, ישראל לא הצליחה עדיין לתרגם הבנה זו לקידום שני יעדים אסטרטגיים בזירה המדינית, אשר ישרתו אותה בהתמודדות העתידית עם חזבאללה: הטלת האחריות למעשיו של הארגון על מדינת לבנון (עמדה המהדהדת בכל הודעותיו של דובר צה"ל סביב המבצע); והרחבת ההכרה בחזבאללה כארגון טרור בזירה הבינלאומית, תוך ביטול ההפרדה שאומצה במערב בין הזרוע הצבאית למרכיביו הפוליטיים של הארגון.

בניגוד למדיניות ישראל במלחמת לבנון השנייה (2006), שבמהלכה ישראל נמנעה מלתקוף תשתיות ויעדים אסטרטגיים של לבנון, תפיסת "האחריות המדינית" של לבנון לפעילותו הצבאית של חזבאללה קנתה לה מאז מלחמת לבנון השנייה אחיזה במערכת הישראלית. זאת, מתוך הבנה כי במלחמה הבאה, אם וכאשר תפרוץ, ישראל תידרש למהלכים צבאיים נרחבים לא רק נגד מטרות של חזבאללה, אלא גם נגד יעדים לבנוניים, על מנת לשבש את יכולת הארגון לשגר טילים לעבר אתרים אסטרטגיים וריכוזי אוכלוסין בעורף הישראלי וכדי להניע לחץ בינלאומי לקיצור המערכה. אימוצה של תפיסת האחריות המדינית של לבנון אמורה בנוסף לחזק את ההרתעה הישראלית וכך להעצים את הרסנים מפני יוזמה צבאית נגד ישראל, הפועלים על הארגון.

עם זאת, התביעה לאחריות לבנון על מעשי חזבאללה סובלת משתי חולשות עיקריות: הראשונה הינה העדר לגיטימציה בינלאומית לפגיעה מצד ישראל ביעדים אסטרטגיים בלבנון ובאוכלוסייתה; והשנייה נובעת מחולשתם של המדינה והצבא הלבנוניים, אשר אינם יכולים להתמודד עם הארגון ההולך ומתחזק במערכת הפוליטית (לראיה, הקושי של סעד אל-חרירי להרכיב ממשלה מאז הבחירות במאי 2018), בצד חולשתו של צבא לבנון, המוגבל ביכולותיו (למרות מאמצי ארצות הברית וצרפת לחזקו) ואשר חדור בגורמי חזבאללה ונתון להשפעת הארגון.

המבצע יצר הזדמנות לקדם את ההכרה הבינלאומית באחריותה של לבנון, אך הדיון במועצת הביטחון (19 בדצמבר) היה מורכב מדיווחים בלבד, והתגובות היחידות בהן ניתן למצוא תמיכה

מסוימת בדרישת ישראל היו מצד יוניפי"ל ורוסיה, והן נבעו מהצורך המעשי לאתר מענה לשאלה: מי יטפל במנהרות בצד הלבנוני? הודעתו (מה-17 בדצמבר) של יוניפי"ל כללה גם בקשה מממשלת לבנון לנקוט צעדים מול גילוי המנהרות. על פי פרסומים עיתונאיים, רוסיה העבירה גם היא מסר לממשלת לבנון כי עליה לטפל במנהרות בצד שלה, בהתבסס על התפיסה כי ממשלת לבנון היא האחראית ליישם את החלטת מועצת הביטחון 1701. מעניינת גם הבטחתו של נשיא לבנון, מישל עון, בעקבות פגישה עם המתאמת המיוחדת של האו"ם בלבנון (13 בדצמבר), לטפל במנהרות כדי שישראל לא תנצל לפגיעה ביציבות דרום לבנון. התבטאויות אלה מייצרות "קצה חוט" שעל ישראל לנצל.

מנגד, עמדתה של ארצות הברית שונה וישראל לא השכילה לגייס את התמיכה האמריקנית בדרישתה לאחריות המדינה הלבנונית. ארצות הברית פועלת אמנם להטלת סנקציות על חזבאללה, אך מסרבת להטיל את האחריות על ממשלת לבנון או לפעול נגדה, במיוחד נוכח החשיבות שהיא מייחסת לחיזוק צבא לבנון, אשר בו הושקעו מאז 2007 כ-1.7 מיליארד דולר. על פי המדווח, זו הייתה גם העמדה שהוצגה לראש הממשלה בנימין נתניהו על ידי מזכיר המדינה, מייק פומפאו, בפגישתם שנערכה ערב המבצע (3 בדצמבר) ואותה הציגו האמריקנים גם במהלך הדיון במועצת הביטחון בנושא. נותרת בעינה השאלה האם הממשל האמריקאי, ובמיוחד הנשיא דונלד טראמפ, יתמידו בהתנגדות לעמדה הישראלית בעניין זה בתסריט של פגיעה חמורה בעורף הישראלי.

כיצד על ישראל לפעול בהמשך?

במישור המבצעי-טקטי מול איום המנהרות, ברי כי כדי לשמר את ההישג עד כה, על ישראל ולהמשיך בפעילותה לאיתור המנהרות ולסיכולן בצד הישראלי של הגבול, תוך מזעור האפשרויות לחיכוך, העלול להוביל להסלמה ולגרות את חזבאללה לתגובה, ממנה נמנע עד עכשיו. במקביל, המאמץ העיקרי של ישראל בתקופה הקרובה צריך לעבור לזירה המדינית במסגרת המערכה הכוללת נגד חזבאללה. גילוי המנהרות מספק הזדמנות חשובה, שלא מוצתה עד כה, כדי להצביע על האיום שחזבאללה מהווה כארגון לא רק לישראל, אלא גם למדינת לבנון ולתושביה. עיקר המאמץ המדיני צריך להיות מכוון לזירה הבינלאומית, ובעיקר לגיוס ארצות הברית וכן מדינות האיחוד האירופי ורוסיה - הן ליצירת הלגיטימציה לתפיסה הישראלית בדבר האחריות המדינית של לבנון, והן להרחבת ההכרה בהתנהלותו השלילית של חזבאללה, המאיים על ישראל ויציבות לבנון.

במסגרת זאת, על ישראל להבהיר את עמדתה ביחס לחיזוקו של צבא לבנון, העולה בקנה אחד עם דרישתה לאחריות המדינה הלבנונית: לישראל עניין לחזקו כמשקל נגד לחזבאללה, תוך שימור עצמאותו וניטרול השפעת חזבאללה עליו, כחלק מההתליך החיוני של פירוק חזבאללה מנשקו. הצורך לטפל במנהרות בצד הלבנוני יכול להוות סיבה טובה לרתימתם של הגורמים הבינלאומיים. ישראל צריכה להתמיד בדרישתה לנטרול המנהרות גם בצד הלבנוני ולדרוש יצירת מכניזם במעורבות בינלאומית, לטיפול בכך בתאום עם לבנון (הנשיא עון וראש הממשלה חירי). מכניזם זה יכול לכלול גם את יוניפי"ל, אבל במתכונת מתוגברת ובגיבוי אמריקאי, כדי להבטיח את האפקטיביות שלו, שלא הוכחה עד כה.